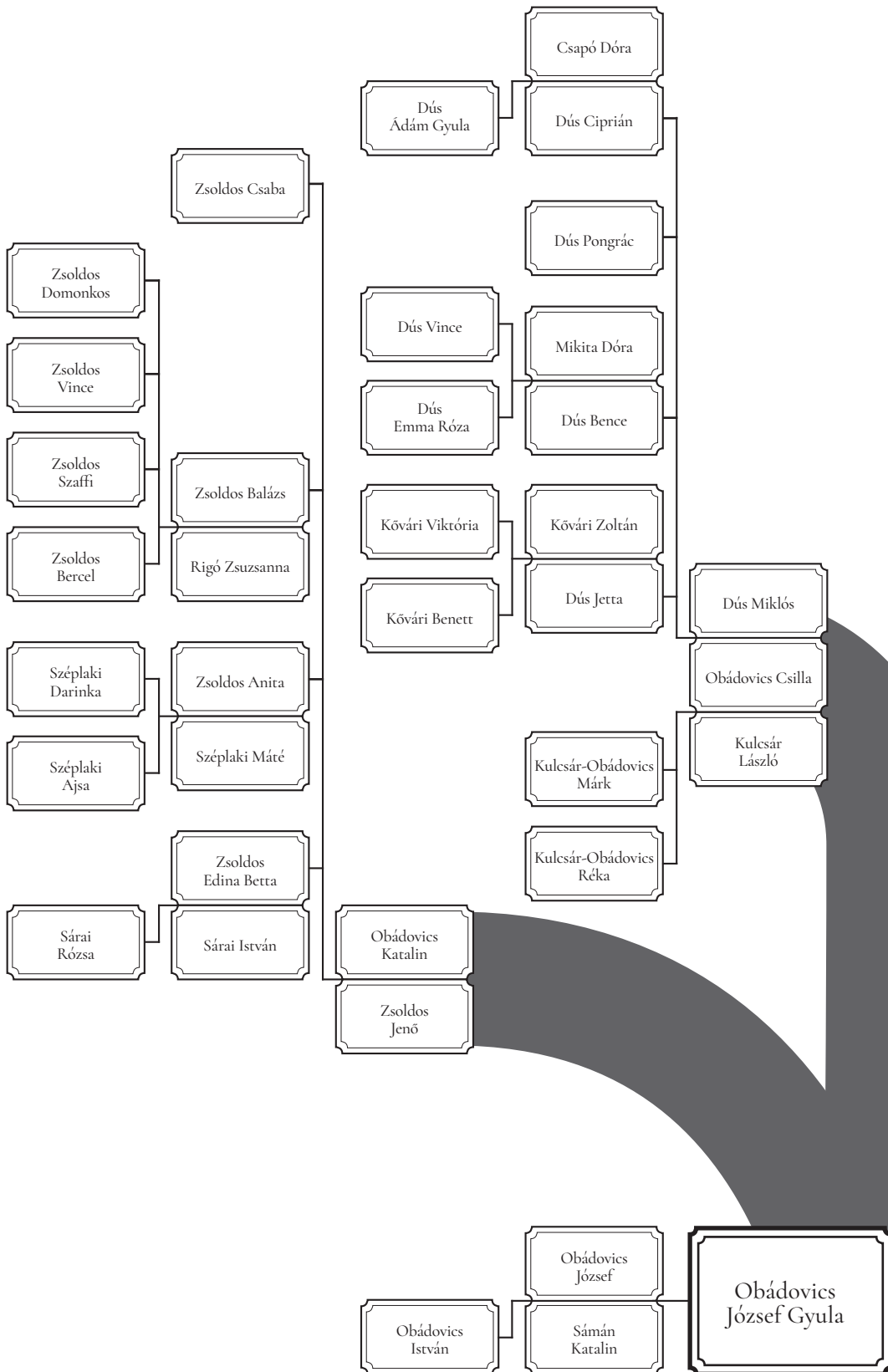

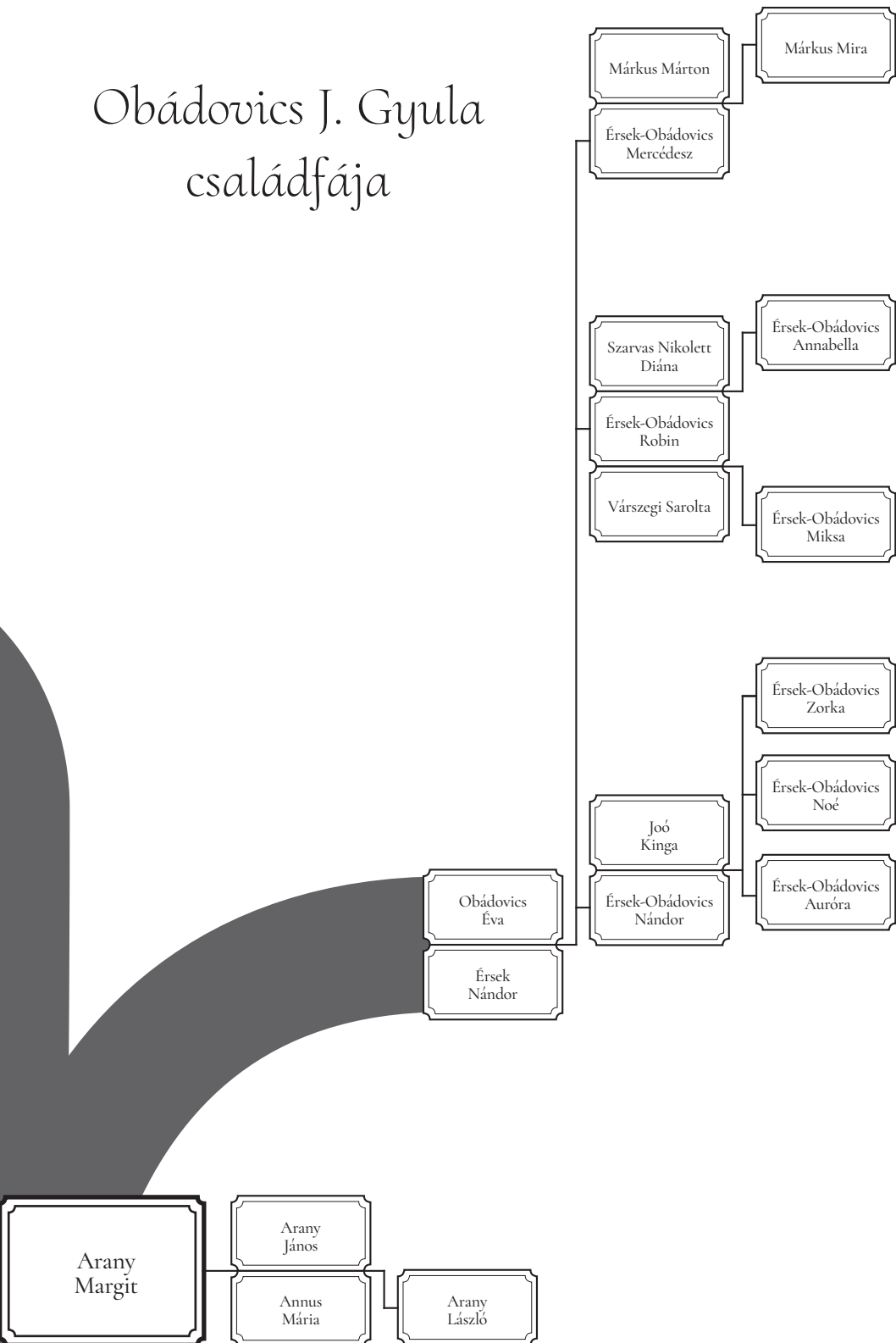
Obádovics J. Gyula

ÉLETEM

Hiszek a végtelenben

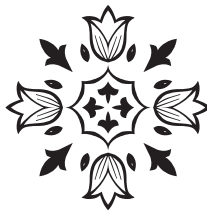

Obádovics J. Gyula családfája

B A J A

„Jobb lenne, ha lány lennél”

Kisgyermekkor

Én repülni akarok
veletek
eleven tűzparipán!
Veretek
négy patkót ezüstből
lábára
s repülök, ha lelkem is
lesz ára.

Négy lábára szárnyakat
lehelek,
ködből szövik tündérek,
s ha pereg
az eső majd, meglesz a
kantár is,
ráaggatva harmatból
kaláris.

Sámán Simon: *Egy tizenéves vallomásai*

Felnőtté válásom első tizennyolc évét Baján és Bajaszentistvánon töltöttem. Nyolcéves koromig Baja Szállásváros kerülete, azon belül a Kinizsi Pál utca, Kálvária utca, Lőkert sor, Szent Antal utca által határolt terület volt a hazám. Az ide tartozó Pásztor utca 27. alatti házban születtem 1927. március 3-án, csütörtökön.

Szülővárosom, Baja három kerületének – Szállásvárosnak, Homokvárosnak és Bajaszentistvának (1933-ig különálló falu) – lakói nagyobb részben bunyevác anyanyelvű magyar állampolgárok voltak. Megőrizték címerüket, valamint fehér és világos égbék színű zászlójukat. A bunyevác anyanyelvű gyerekek már az óvodában megtanultak magyarul. Ez történt velem is.

Édesanyám, Sámán Katalin szentistváni bunyevác lány volt. A Sámán családokat Curka, Gabra, Simun névvel különböztették meg. Ő a Simunék családjának három lánya közül volt a harmadik, apja Sámán János, anyja Keszthely Erzsébet, mindketten bunyevác anyanyelvű magyar állampolgárnak születtek. Szentistvánon nagyon sok bunyevác anyanyelvű családnak, miként nagyszüleimnek is, magyar volt a vezetékneve.

Anyám nagyapját Sámán István, dédnagyapját Sámán Simon névvel anyakönyvezték. A nagyapát bunyevácul *Didának*, a nagymamát *Májkónak* szólítottam. Májkót végtelen türelem és mosolygós szeretet jellemezte.

A BUNYEVÁC NYELV ROKONSÁGI KAPCSOLATOKRA VONATKOZÓ ELNEVEZÉSEI:

Nagyapa	<i>dida</i> (anya apja), <i>deda</i> (apa apja)
Nagymama	<i>majko</i> (<i>baka</i> , <i>stara majka</i>)
Nagynéni	<i>tetka</i> (<i>teta</i>)
Nagynéni férje	<i>tetak</i>
Apa fivére	<i>čičo</i> (<i>stric</i>)
Anya fivére	<i>ujo</i> (<i>ujak</i>)
Apa fivérének felesége	<i>strina</i>
Anya fivérének felesége	<i>ujna</i>
Sógor (férj fivére)	<i>bracika</i>
Sógornő	<i>jetrova</i> (férj fivérének felesége), <i>snajka</i> (fivér felesége), <i>svastika</i> (feleség nővére), <i>zaova</i> (férj nővére)

Sámán nagyapám újságolvasó ember volt. A mezőről hazatérve fogta a kisszékert, kiült a ház elé, és vacsoráig olvasott. Munkába indulás előtt mindennap megmondta, hol milyen munkát fogunk végezni, és mikorra fejezzük be, s ezt szigorúan betartotta. Mindenféle mezei munkára megtanított, szerettem vele dolgozni.

Édesapám Obádovics József, apja Obádovics István, anyja Dittelján Rozália (a Milka nevet használta, nagyapám sokszor eljártatta a tamburásokkal a *Milkina kuća...*, azaz a Milkának a háza...

A bunyevácok címere

kezdetű bunyevác népdalt), nagyapja Obád Antal. Apámék heten voltak testvérek, két lány, öt fiú. Szállásvárosban egy-egy család megjelölésére a vezetéknev helyett ragadványnevet használtak, például Csílics-Fityó, Máriity-Pirók, Jerkovics-Bukros és Móci, Trszkity-Kesza, Lovretity-Píca, Ikotity-Kécó, Vidákovics-Ruzsa, Mikosevics-Luja, Jaszenovics-Kudró stb. Az utcán játszó gyerekektől a Darázs utcában hiába kérdezték, hogy melyik házban lakik a Csilics fuvaros, nem tudtak rá válaszolni, de ha a Fityókat kérdezték, akkor mindegyikük meg tudta mutatni a házat. Ha a mi családunkról beszéltek, akkor Obádék voltunk.

Didára, Obádovics nagyapámra a család korábbi, nagyobb birtokából 25-26 kishold (16 katasztrális hold) jutott, amit apám és testvérei már nem akartak tovább osztani, de mindegyiküknek volt szőleje és egy-két hold szántóföldje. A fiúk közül a Mátyás nevű lett földműves és gumirádlis fiákeres, a többiek kövező, bogárnár, kőműves, juhász mesterségeket választottak, a lányok férjhez mentek, háztartásbeliek lettek, és részt vettek a mezőgazdasági, állattenyésztési munkákban.

Az Obádovics családban (miként minden bunyevác családban) az összetartozás, egymás segítése nagyon fontos szerepet töltött be. Házépítés, szántás, vetés, aratás, cséplés, kukoricatörés, szüretelés mind több kezet kívánt, mint amennyi egy-egy családnál volt. Nem tartották számon, ki mennyit segített a másiknak. Sosem

fordult elő, hogy: „Én felszántottam a földedet, te most gyere hozzám kukoricát törni.” A segítségnyújtás természetes volt.

Közös mulatságok nemcsak lakodalmakkor, búcsúkor, disznóvágáskor hozták össze a családokat, hanem az István- (Sztipán-), Mátyás- (Mátó-), Sándor-, József- (Józó-), Antal- (Tuna-) napi köszöntés is vacsorával kezdődött és hajnalig tartó tamburazenés, táncos mulatsággal végződött. Az ilyen összejöveteleken kicsi koromban is végig ott voltam, feszültséget, hangosabb szóváltást nem tapasztaltam. Férfiaknál a beszélgetés témáját legtöbbször a lovak adták. Kinek erősebbek a lovai, hogyan indítanak, ha a megterhelt kocsis elakad a sárban. Apám fiútestvéreit Csicsának (például Csicsa Mátó), nővéreit Tetának (például Teta Márta), fiútestvéreinek a feleségeit Sztrínának (például Sztrína Julis), nővéreinek és anyám lánytestvéreinek a férjeit Tétaknak (Tétak Márkó) szólítottam.

Apám már tizenkét évesen cserepes-, majd kőművesinas volt. Tizenhat évesen felszabadult, kőművessegéd lett, és Budapesten dolgozott a Wekerle-telepi házak építésénél. Tizennyolc éves korában besorozták a huszárokhoz, és 1916-tól az első világháború végéig Oroszországban harcolt, majd sebesülése után „telefonista” lett. Károly-kereszt kitüntetést kapott. Az orosz forradalom kitérése után a rendfenntartó csapatban szolgált. A háború befejezését követően, Baja szerb megszállása alatt a bajai kőművesekkel, kövezőkkel együtt 1921-ig Belgrád belvárosának építésénél dolgozott, mivel akkor az ilyen munkát végző szakemberek nem kaptak itthon munkát.

Édesapám szállásvárosi bunyevác legényként barátaival a Píca (Lovretity) kocsmába és a szentistváni nagykocsmába járt mulatni, tamburazenére *kólót* táncolni. Az utóbbi, Ditelján kocsmá apai nagyanyám szüleinek a tulajdona volt. Anyám és apám másodunokatestvéreként kicsi koruktól jól ismerték egymást, táncos mulatságokon is többször találkoztak. Apám nagymamája, Sámán Magdolna és anyám nagypapája, Sámán István testvérek voltak.

Az első világháború után a Baját megszálló szerbek 1921. augusztus 18-án hagyták el a várost. A szerb katonák távozásukkor sok

bunyevac legényt, férfit megverték Szentistvánon, mert nem voltak hajlandók velük együtt elhagyni a falut. Így járt szüleim közös unokabátyja, Sámán Péter is. A szerbektől való megszabadulást ünneplő augusztus 20-i szentistváni búcsú napján rendezett táncmulatságon apám és anyám elhatározták, hogy egybekelnek. A szerelmespár 1921. november 23-án házasságot kötött, egyik tanújuk Sámán Péro volt.

Másfél évig a Darázs utcai házban éltek a szülőkkel, majd 26 mázsa búzavalutáért (a pénz értéktelenedése miatt) megvették a Pásztor utca 27. alatti szoba-konyhás, nádfedelű házat, és odaköltöztek. A helyiségeknek sárral tapasztott padlózata volt, anyám a maga által szőtt rongypokrócokkal takarta le. Két-három éves koromtól a padozat frissítéséhez használt sarat lábbal tapostam meg az apám malterosládájában. A körmöm alól a sár kipiszkálása hosszabb ideig tartott, mint a taposás.

Szüleim esküvői fotója

vármegye: Bajcs
város: _____

Születési anyakönyvi kivonat.

Folyószám	A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	A születés ideje (év, hó, nap)	A gyermek utóneve, neve, vallása	A szülők			A születés helye, ha a születési országtól eltérő	Alírási előtti cselekedes megjegyzések. Alíráások.	
				családi és utóneve, állása (foglalkozása), lakóhelye	vallása	életkora			
105.	1927 május 6.	1927 június 3.	Yosef Gyula fiú r. kat.	Obádovics Yosef r. kat. 28 közművesmester, Semenov Katalin r. kat. 25 Bajcs, Szabolcs u. 27.				Obádovics Yosef és Semenov Katalin r. kat. szülöttségéről.	
Utólagos bejegyzések. — Kiegészítések.				Bizonyítom, hogy ez a kivonat a <u>Bajcs</u> anyakönyvi kerület születési anyakönyvével megegyez.					
				Kelt <u>Bajcs</u> 1937. június 13. napján Közművesmesteri és polgármesteri hivatalunk részéről 107.					

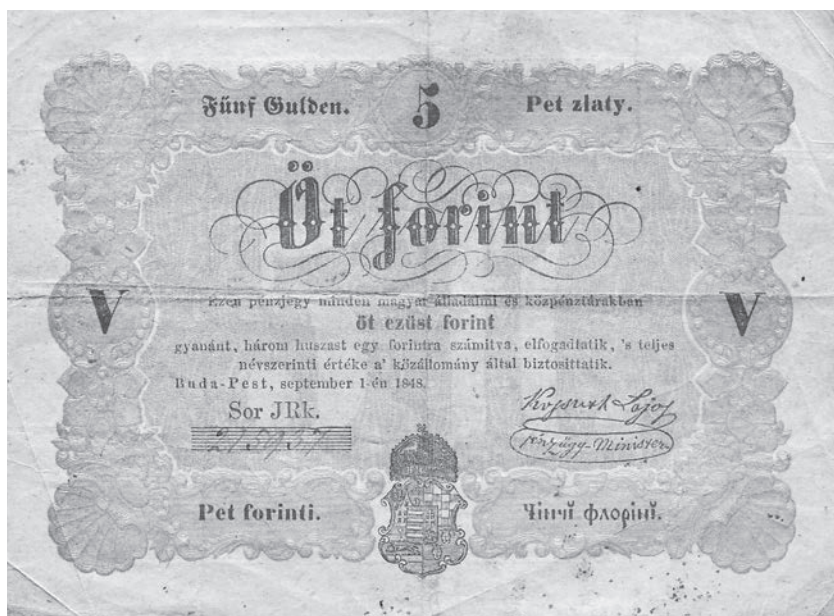
11. r. sz.

M. M. Kései nyomda, Budapest, 1935. — 102.

Születési anyakönyvi kivonat

Apám a polgári iskola szervezésében részt vett a kőművesmester-képző tanfolyamon, de nem tett mestervizsgát, mert arra kérték, hogy előbb magyarosítson, aztán adja be a kérelmet. Ezt nem volt hajlandó megtenni, mondván, hogy *ha a magyar haza védelmében az Obádovics névvel meg lehet halni, akkor ezzel a névvel kőművesmesternek is lehet lenni*. Páncsics nevű munkatársa Puskásra magyarosított, és mestervizsgát tehetett. Apám sok éven át az általa vállalt épületeken dolgozott.

A bátyám, István 1923-ban, már a Pásztor utcai házban született, akit én négy év után, 1927-ben Baján, egy gyönyörű, napsütéses, márciusi napon követtem. A rokonok elmondása szerint azon a csütörtökön olyan meleg volt, amilyenre még a legöregebb bunyevác asszony sem emlékezett. A bába kivitt az udvarra, megmutatott a napnak, és azt mondta, hogy ilyen napsütéses legyen az egész élete ennek a lánynak várt fiúnak. Ha most, életem kilencvenedik esztendejében visszagondolok erre, kijelenthetem, hogy a bábaasszony kívánsága – kisebb felhőktől eltekintve – végigkísért életem útján.

Kossuth-bankó

Édesanyám azt szerette volna, hogy a fia után kislánya szülessen. Mivel fiúnak születtem, a „*Gyula boje da si cura*” („Gyula, jobb lenne, ha lány lennél”) mondást tizennyolc éves koromig édesanyám (kisebb-nagyobb csínytevéseim után) és a teták, sztrínák nagyon sokszor elmondták. A keresztlevelemben József Gyula szerepel, de iskoláskoromig nem tudtam, hogy József vagyok. Állítólag édesapám azt kérte a keresztapámtól, hogy ne Józsefnek kereszteljenek, mert ki tudja, milyen gazemberségeket fogok elkövetni, a név alapján összetéveszthetnek bennünket, és őt fogják elítélni. A keresztapám azzal mentette magát, hogy a ferences templomban a gárdián biztosan többet ivott a miseborból, és mivel a keresztelésem napjához legközelebbi neki tetsző szentnek a neve József volt, ezért azt írta az anyakönyvbe elsőnek.

Édesanyám és édesapám egymás közt általában bunyevácul beszéltek meg dolgaikat, de magyarul is tisztán, hibátlanul fogalmaztak, szinte észrevétlenül váltottak nyelvet. Én hároméves

koromig csak bunyevácul beszéltem, mivel nappal az aranyos, jószívű, szeretetet sugárzó, csak bunyevácul beszélő Nánó, dédanyám (Obádovics Antalné Gyurákovics Amália) vigyázott rám. A köténye zsebében mindig volt egy csomóra kötött zsebkendőben aprópénz, s amikor már futkározni tudtam, kérésemre szívesen adott egy-két krajcárt, amivel az utcasarkon lévő szatócseboltban Sarolta nénitől vagy Kovács bácsitól kétfilléres, nagy szemű savanyú cukrot, aprócukorkát vagy medvecukrot vásároltam. Nánó szeretete, türelme végtelen volt. Naponta többször is át kellett sétálni a kerten keresztül a Pásztor utcai házunkhoz, megnézni, hogy hazajött-e édesanyám. Sosem ellenkezett. Megfogta a kezemet, meggörbült háttal, mélyen előrehajolva vezetett, és a bezárt utcai kapu előtt vigasztalgatott, mert édesanyám általában csak este ért haza.

Két és fél éves voltam, amikor a bátyámat beírátták az elemi iskola első osztályába. Attól kezdve reggelente fogtam apám „boksos” kalapját, és én is iskolába akartam menni a bátyámmal. Nem tudtam persze, hogy mit jelent az „iskola”, de mivel amit a bátyám kapott, az általában jó volt, gondoltam, az iskola is valami jó, csak nekem nem jut belőle. Ha a bátyámnak lehet iskolája, akkor nekem is. Mindig a bátyámmal történik valami, engem kirekesztenek. Ezt nagyon igazságtalannak éreztem. Ugrálva követeltem, hogy vele mehessenek. Nehezen tudtak lecsendesíteni. Nánó a megnyugtatómra a bunyevác és szerb népköltészetből merítve hegyi tündérekéről és Márkó királyfiról mesélt, aki Szibinyáni Jankóval együtt harcolt a törökök ellen. Nevével később Arany János *Szibinyáni Jank* című versében is találkoztam: Lazarevics szerb fejedelem mondja Zsigmond magyar királynak, hogy az udvarában

Van egy apród, csak parányi:
Az magyar lesz!... Erdély szülte,
Neve Janko Szibinyáni.

Nánótól hallottam először a 48-as szabadságharcról is. Nyolcéves volt akkor, kellemes és kellemetlen emlékeket idézett fel, például hogy mindig éhes volt, mert a beszállásolt lovas katonák mindent megevettek. Mészáros Lázárra, az első felelős magyar kormány hadügyminiszterére úgy emlékezett, hogy az bunyevác, mert az anyja Piukovits lány volt, Piukovits Katalin.

Gondolom, tudta, hogy miért harcolnak a katonák, mert bunyevác nyelvű imakönyvében, a szentképek között egy Kossuth-bankót rejtegetett, amit én még ma is őrzök, szeretettel gondolva rá. A szabadságharc leverése után azokat, akiknél Kossuth-bankót találtak a zsandárok, súlyosan megbüntették. Az öt forint értékű papírpénz Kossuth Lajos pénzügyminiszter aláírásával 1848. szeptember 1-jei dátummal jelent meg. Tájékoztatásul a következőt közli: „Ezen pénzjegy minden magyar álladalmi és közpénztárakban öt ezüst forint gyanánt, három huszast egy forintra számítva, elfogadtatik, s teljes névszerinti értéke a közállomány által biztosítottatik.”

Nánó a szobájában álló szövőgépen ingeknek, bokáig érő gatyáknak való fehér vásznakat és színes mintás terítőket, kötényeket, rongypokrócokat szőtt, de esténként ágyterítőket, vánkos- és dunnahuzatokat is slingelt. Részt vett az 1900. június 10–24. kö-

Nánó bronzérme az 1900-as bajai helyipari kiállításon

zött rendezett bajai iparkiállításon házi ipari szövő és kézimunka csoportosításban, és bronzéremmel jutalmazták.

Gyógyító „tudománya” is volt. Az utcában lakó szoptatós fiatalasszonyok begyulladt mellbimbóit birsalma magjából készített péppel kente be, s attól a gyulladás megszűnt. A menyecskék nem mondhattak köszönetet, mert az gyengítette volna a kenőcs hatását, de dióval, almával kifejezheték hálájukat. Csecsemők hasfájását, nagyobbak fejfájását, felnőttek nyak-, váll-, derékfájdalmát masszírozással elmulasztotta. Emlékszem, egyszer a nagybátyámat, Csicsa Sándort hasra fektette, meggyúrta, majd engem – még nem voltam hároméves – rátett a hátára, és biztatott, hogy jól tapossam meg. Utána nagybátyám hálából feltett a nyakába, és elvitt a homokvárosi Ocsenás kocsmába, ahol az asztal közepére ültetett, és peracet meg sós kiflit ehettem. A kocsmáros adott egy pohár málnaszörpöt is. Nagyon élveztem. Ettem, ittam, nézelődtem, jól éreztem magam a kocsmában borozgató, bunyevácul beszélgető emberek között. Mivel a szokott időben nem kerültem haza, édesanyám késő estig keresett, minden alvégi kocsmát bejárt (Píca, Pataki, Ruzsa, Buchmann), nagyon féltett, mert Csicsa Sándor igencsak szerette a bort.

Az ország számos városában az utcák íves, kiskockás kövezete a bajai bunyevác kövezők munkáját dicséri. Azt mondták, ők találták fel. A bajai kövezők a felvidéki, erdélyi városok főutcáinak kövezését is elvállalták. Csicsa Sándor munka végeztével a városokból hazatérve csodás dolgokról mesélt. Családi háza volt a Pásztor utca végén, gyakran meglátogattam, mellette ültem egy sámlin, kukoricát morzsolunk egy vesszőfonatú kosárba, és órákig hallgattam meséit, melyekben a lehetetlen is megtörtént eseményként szerepelt. Fantáziám a hallottakat még tovább színezte.

Csicsa Sándor képes volt arcزدülés nélkül „bolondságokat” előadni, barátait megviccelni. Egyszer például a Csitóban az egyik asztalnál iszogatót a barátaival, és egy idő után az asztal alá esett, mint egy teljesen részeg ember. A mellettük lévő asztalnál vásárra

érkező fiatal mohácsi sokác kupeczek iszogattak. Megsajnálták a részeg embert, és a társaság biztatására hazatalicskázták, ahol a felesége „*bola vas izila*” („a fene egyen meg” értelmű) szavakkal fogadta őket, majd visszamentek, és leültek az asztalukhoz. Egyiküknek gyanús volt a szomszéd asztalnál ülő ember, aki pont úgy nézett ki, mint akit hazatalicskáztak. Mondja a társainak: „Nézzétek, ez nem az a részeg, akit hazavittünk?” Valóban az volt. Csicsa Sándor egy rövidebb úton hamarabb ért vissza, mint akik hazatolták talicskával.

Egyik unokabátyám lakodalmán, öt éves lehettem, Sanyi unokaöccsém felvitt bennünket a Csitó színpadára, és „*Trampule pale, cirkum politire, abujeti kvante, ciri-mari-jeri...*” szöveggel énekelt (lehet, hogy rosszul emlékszem rá, a jelentését ma sem tudom) és táncolt, majd kettőnknek kellett táncolni és hangosan kántálni a „*Ja sam mali radikan, skinem gaće pa igram*” (Én egy kis radikán vagyok, leveszem a gatyám, és táncolok) szöveget. Akik látták, hallották, a hasukat fogva hahotáztak. Nekem ez jó játék volt, az utcán is megcsináltam, ha egy rózsafüzérrel a templomba igyekvő, gyereket nem szerető öregasszonyt meg akartam botránkoztatni.

A *Bunjevačka čitaonica*, röviden Csitó létrehozása, megépítése az Obádovics és az Agatity család kezességvállalásával indult. Építését a szállásvárosi és homokvárosi kőművesek, ácsok, cserepesek, asztalosok, szobafestő-mázolók, fuvarosok önkéntes munkában végezték. 1945 után államosították, azonban a hatvanas években édesapám megyei tanácstagként elérte, hogy a bunjevácok visszakapják az épületet.

A bunjevácok nemcsak dolgozni, de zenét hallgatni, énekelni, mulatni is szerettek. Egy-egy búcsúban, lakodalomban a vendégeskedés két-három napig is eltartott. Öt-hat éves koromtól a lakodalmakban nagyon tetszett a *momačko* (legény) *kolo* és a humorosan előadott *jasztuk*- (párna-), suszter- és a „ki a leggyorsabb legény” tánc. Szüleim jó táncosok voltak, édesapám a kólóban a lépéseket ügyesen cifrázta. Unokabátyáim is kiválóan ropták. Ma is, ha szól a tambura, a szívem ritmust vált, a lábam táncrea mozdul.

Tartalom

BAJA 7

„Jobb lenne, ha lány lennél”

IDŐUTAZÁS AZ ŐSÖKHÖZ 115

A lassú halál módszere

BUDAPEST 131

„Kenyér nélkül haza se gyere!”

MISKOLC 173

„Új tárgy bevezetésébe csak akkor kezdj, ha az istenek is veled vannak.”

BUDAPEST – GÖDÖLLŐ 233

„Már megint mit csináltál? Várj csak! Ezért még számolunk!”

BALATONSZÁRSZÓ 255

„Tudod, fiam, nyolcvanon túl már kifelé néz.”

A KOR, AMELYBEN ÉL 277

Obádovics József Gyula kilencven-, majd kilencvenöt éves

FÜGGELÉK 301

© Obádovics J. Gyula, 2017, 2022

© Scholar Kiadó, 2017, 2022

Borítófotó © Kaiser Ottó, 2017

A kötetben szereplő képeket a szerző bocsátotta a kiadó rendelkezésére.

Minden jog fenntartva. A könyv egyetlen részlete sem használható fel és nem sokszorosítható a kiadó előzetes, írásbeli engedélye nélkül.

Második, bővített kiadás

Köszönjük, hogy a Scholar Kiadó könyvét választotta.
Iratkozzon fel hírlevelünkre a www.scolar.hu honlapon,
vagy keressen minket a facebook.com/scolarklub oldalon!

Scolar Kiadó, 2022

1016 Budapest, Piroska utca 13.

Telefon: +36 1 466 7648

scolar@scolar.hu

www.scolar.hu

Felelős kiadó: Érsek Nándor

Felelős szerkesztő: Illés Andrea

Szerkesztette: Molnár Eszter, Illés Andrea

Tördelés: Németh Dániel, Kósa Csilla

Borítóterv: Papp Rita

Korrektor: Mikes Vivien, Balogh Gabriella

ISBN 978-963-509-517-9

Nyomdai munkák: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza vezérigazgató